

גליונות לעיון בפרשת השבוע

ערוכים בידי נחמה ליבוביץ - שנת השלושים

במדבר תשל"אא. שאלה כללית למבנה ספר במדבר.
הרמב"ן בהקדמתו לספר במדבר:

אחר שביאר תורת הקרבנות בספר השלישי התחיל עתה לסדר בספר הזה המצוות שנצטוו בענין אהל מועד... עתה יגביל את המשכן בהיותו במדבר, כאשר הגביל הר סיני בהיות הכבוד שם, צוה (במדבר א' נ"א) "והזר הקרב יומת" כאשר אמר שם (שמות י"ט ב' - י"ג), "והגבלת את העם סביב לאמור: השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו, כל הנוגע בהר מות יומת". וצוה כאן (במדבר ד' כ') "ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו" כאשר הזהיר שם (שמות י"ט כ"א) "פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב", וצוה כאן (במדבר י"ז ה') "ושמרתם את משמרת הקודש ואת משמרת המזבח ולא יהיה עוד קצף על בני ישראל" כאשר אמר שם (שמות י"ט כ"ב) "וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו פן יפרוץ בהם ה'... והכהנים והעם אל יהרסו לעלות אל ה'..."

הנה צוה איך תהיה משמרת המשכן וכליו ואיך יחנו מסביב ויעמוד העם מרחוק, והכהנים הנגשים אל ה' איך יתנהגו בו בחנותו ובשאת אותו ומה יעשו במשמרתו, והכל - מעלה למשכן וכבוד לו, כמו שאמרו: אינו דומה פלטרין של מלך שיש לו שומריין, לפלטרין של מלך שאין לו שומריין".

והספר הזה כולו במצוות שעה, שנצטוו בהם בעמדם במדבר ובנסים הנעשים להם לספר כל מעשה ה' אשר צוה עמהם להפליא. וספר, כי החל לתת אויביהם לפניהם לחרב, וצוה איך תחלק הארץ להם.

ואין בספר הזה מצוות נוהגות לדורות וזולתי קצת מצוות, ובעניני הקרבנות, שהתחיל בהם בספר הכהנים ולא נשלם באורן שם והשלימן בספר הזה.

(השוה לתחילת דברי הרמב"ן את דברי החוקר בנו יעקב בספרו עמוד 155:

"העביר ה' שכינתו מן הסיני למשכן, ממקדש ה' כוננו ידיו למקדש אשר עשו ישראל. מאהל מועד ידבר ה' מעתה אל משה וע"י ענן יראה לישראל אם יסעו או יחנו. המשכן הוא סיני מהלך בתוכם, הוא שמים ושמי השמים (קדש וקדש הקדשים) שהועתקו והורדו עלי אדמות".

האברבנאל

בהקדמתו לספר במדבר:

"הנה הספר הראשון מתורת האלוהים והוא ספר בראשית בא ליחס יחוס בני ישראל ומשפחתם מהתחלת בריאת עולם עד שנכבשו בגלות מצרים: והספר השני בא לספר גלותם וגאולתם: הגופנית - משעבוד מצרים, והנפשית - משבושי אמונתם שהיו לישראל ונגמל מהם במעמד הר סיני, ואיך נצטוו על מלאכת המשכן להשרות ביניהם השכינה האלוהית. והספר השלישי בא ללמד הקדושה והטהרה והעבודה שיתנהגו במקדש ה' להתמיד השכינה ביניהם, וזה - אם בכהנים משרתי ה' ואם בעמו בכלל באזהרת כל הדברים המתועבים והרעים. ואחר שהשלים כל זה, בא הספר הרביעי לספר ספר הנהגת העם, איך היה במדבר במסעיהם וחנייתם ואת כל חתלאה אשר מצאתם בדרך והסבה אשר בעבודה נחשכו במדבר ארבעים שנה עד תום כל הדור היוצאים מצרים: ואשר אירע לקרא ועדתו אשר הצו על משה ואהרן: גרר באו בחוף הדברים האלה - לסבות שיתבארו במקום - מצוות מיוחדות לדורות כמצות ציצית ופרה אדומה וסדר נחלות וברכת כהנים וסוטה ונוזיר ומנחת העולה ונסכיה והתמידין ומוספי המועדות ונדרים וערי המקלט ומתנות כהונה ולויה וסדר מסעם והכל בחכמה ובהנהגה אלוקית. והספר הזה יש בו עשרה סדרים להגיד, איך היתה הנהגת משה רבנו את העם בהיותם במדבר וכל מעשה תקפם וגבורתם וסדר מסעם ומחניהם ומלחמותיהם, ומה שקרה להם עם מואב ומדין בלק ובלעם ומלחמת סיחון ועוג מלכי האמורי ונחיתת ארצם לראובן וגד וחצי שבט המנשה ושאר העינים עד בואם אל המנוחה ואל הנחלה. האמנם עשרה הסדרים ("הסדרות") האלה יתחלקו לב' חלקים: והיה החלק הראשון בחמשת הסדרים הראשונים והם פרשיות: במדבר, נשא, בהעלותך, שלח, קרח. והחלק השני בחמשת הסדרים הנשארים: חקת,

(במדבר חשל"א - המשך)

בלק, פנחס, מטות, מסעי".

- 1x. מהו ההבדל העיקרי בין חומש ויקרא לבין חומש במדבר לפי דעת הרמב"ן?
2. מהו מבנה ספר במדבר, לאלו שני חלקים הוא מתחלק לדעת הרמב"ן ומה הקשר בין שני חלקיו?
- 3x. מהו הרעיון המשותף בין דברי הרמב"ן הראשונים לבין דברי בנו יעקב ומהי חשיבות הרעיון הזה להבנת פרשתנו ומקומה כפותחת ספר דברים?
- 4x. הסבר במה שונה אברבנאל בהבנתו את מבנה ספר במדבר מן הרמב"ן?
- 5xx. מה ההבדל העקרוני בין הרמב"ן לבין אברבנאל בתפישתו את מובנה של פרשתנו ואת חשיבותה?

ב. ב' ב' איש אל דגלו באותו.

שד"ל א' כ"ב ד"ה על דגלו:

דכל אין תחילת הוראתו לא נס ולא מפה, כי זה טעם "אות." "איש על דגלו באותות" אבל פרושו - חברה מסודרת. אבל לאחר זמן הושאלה המלה להורות על הנס, מפני שכל דגל היה לו נס.

1. הבא הוכחות מפרשתנו לפרושו את המלה "דגל" ל"א".
2. הסבר מהו - אם כן - ההבדל בין "דגל" לבין "מחנה"?
- 3xx. האם מצינו אותה הוראה משאלת של דגל=נס כבר בספרי התנ"ך?

ג. בטעם סדור המחנה לארבעה דגלים נאמרו דעות שונות. והנה:

במדבר רבה ב(ח)

איש על דגלו: הדא הוא דכתיב: (דברים ל"ב) "ימצאנו בארץ מדבר ובהוהו יליל ישימון" מציאה גדולה מצא הקב"ה את ישראל שנאמר (הושע ט) "כענבים במדבר מצאתי ישראל" כך "ימצאנו בארץ מדבר" מדבר היה העולם עד שלא יצאו ישראל ממצרים; "ובהוהו יליל ישימון" תוהו ולילה היה העולם עד שלא יצאו ישראל ממצרים ועד שלא קבלו את התורה.

כיון שיצאו ישראל ממצרים וקבלו את התורה - מהו אומר? (דברים ל"ב) "יסובבנהו, יבוננהו, יצרנהו" - "יסובבנהו" - שהקיפו בענני כבוד; "יבוננהו" - שהבינם בדברי תורה; "יצרנהו" - אשרי האזנים ששמעו עד היכן שמרן, עד היכן נצרן! כביכול עד "כאישון עינו"! ראה הנהך שמרן! היאך נצרן! שאמר אלוקים למשה: "משה! אמור להם, שיעשו משכן ביניהם כביכול אני מניח את העליונים ויורד ושוכן ביניהם". ולא עוד אלא שעשה אותם דגלים לשמו. אמר הקב"ה למשה: "עשה אותם דגלים לשמי! למה? שהם בני - שנאמר (דברים י"ד): "בנים אתם לה'" והם צבאותי שנאמר (שמות ז'): "והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל מארץ מצרים. וכך הוא אמר: "דגל מחנה יהודה חימנה לצבאותם". לפני שהם צבאותי אעשה אותם דגלים לשמי!"

שד"ל ל

א.ג. ד"ה לצבאותם

"אחר שהוקם המשכן ובאו לנסוע ולכבוש הארץ וה' בראשם במשכנו אשר עמם, רצה שיתחלקו לדגלים ולצבאות, שידע איש את מקומו, ויהיה המחנה מסודר כהוגן, שלא יהיו נראין כעבדים הבורחים, אלא כעם ערוך מלחמה, ולפיכך נמנו גם כן להשלמת הסדר. וצדקו דברי חז"ל: "כשבא להשרות שכינתו ביניהם - מנאס".

1. מהו ההבדל העקרוני בין שניהם בטעם חלוקת העם לדגלים?
2. מה מטומל "באישון עינו" לדברי המדרש?
3. במה קרובים דברי בנו יעקב שהובאו בשאלה א לדברי המדרש?